

"דְּבַרֵי חֲכָמִים בְּנֶחֱת נִשְׁמָעִים"

על תרבות של שיח כמפתח לחיים משותפים

מבוא

חופש הביטוי הוא אחד הערכים המרכזיים שמתעוררים ביום הזיכרון לרצח רבין. אל מול החופש להביע דעה, חשוב להדגיש את הזכות ואולי אף את חובת ההקשבה. מטרת השיעור היא להתמקד באחריות של בעל הדעה על האופן שבו הוא מביע אותה. על הדרכים השונות לממש את חופש הביטוי בצורה שתקדם תקשורת ושיחה כבסיס לחברה מכילה, סובלנית ורגישה.

הכיתה ובית הספר הם מרחבים קהילתיים שבהם מקיימים התלמידים יום יום חלק ניכר מן התקשורת הבינאישית שלהם, ומשום כך רצוי שילמדו בהם על האופן שבו הם מדברים ומקשיבים.

במהלך השיעור תינתן לתלמידות ולתלמידים הזדמנות לחשוב על אופני הביטוי שלהם ועל הדרכים לשפר אותם על מנת לעודד הקשבה, הזדהות ואולי גם הסכמה עם דעות אחרות.

כמו כן, נבקש להמחיש שחופש הביטוי בא לידי ביטוי לא רק באמצעות המילים שלנו אלא גם באופנים השונים שבהם אנחנו מתקשרים בינינו. שפת המילים היא רק אחד האמצעים לביטוי הרעיונות והמחשבות שלנו. אנחנו מבטאים אותן גם באמצעות שפת הגוף שלנו והאינטונציה (בעברית: הַנְגָנָה) שבה אנו משתמשים.

במסגרת השיעור נבקש ללמוד איך לפענח את המסרים הנלווים למילים שלנו באמצעות ניתוח איורים, המחזה והאזנה.

- ← התכנים המרכזיים הם סיפוריים ומאפשרים רפלקציה (=התבוננות פנימה) על מקרים שונים של שיח ותקשורת.
- ← המקורות וההפעלות מחייבים דיבור והקשבה כדי לאפשר התנסות מעשית לצד הרעיונות והסיפורים.
- ← כדי לחייב התכנסות ולעודד דיון, כל זוג תלמידים יקבל דף מקורות אחד שיחייב התכנסות סביבו.

מטרות

- 1 התנסות בלימוד בחברותא
- 2 שכלול מיומנויות דיבור והקשבה בשיחה
- 3 חיפוש ומציאת פתרונות לקשיים בתקשורת

ציוד דרוש

- ← דפי מקורות
- ← כלי כתיבה
- ← אמצעי הקרנה

א. פתיחה - לפידה מתמונות

פעילות הפתיחה נועדה להגדיר מראש שתקשורת בינאישית מורכבת משני צדדים - הצד הדובר והצד המקשיב, ושהיא מתקיימת באופן מילולי וגם בדרכים אחרות.

הקליקו על התמונות להורדה באיכות

- ← נקרי 3 תמונות בהן נראה יצחק רבין משוחח עם ילדים בהקשרים שונים (נספח א').
- ← נבקש לקבל תחילה **התרשמות כללית**, ואז נברר עם התלמידים על פי מה אנחנו יכולים לזהות את רוח השיחה.
- ← נבקש לשים לב ל**שפת הגוף** (התכופות לגובה הילדים, התקרבות הגוף אל הדוברים), להבעות הפנים (חיוך, מבט לעיני המדברים) וגם לאופן שבו מתנהגים הילדים בפגישה (מבוכה, ביישנות, נינוחות וכו').
- ← נדגיש שכל מצב של תקשורת מתייחס הן ל**דיבור** והן ל**הקשבה**, ושנחנו לא חייבים לשמוע את המילים כדי לדעת אם אכן יש תקשורת.
- ← נדגיש את המושגים **שפה, דיבור, שפת-גוף, הקשבה**.

« שאלות פנחות

- מה אפשר ללמוד על השיחה בין יצחק רבין לבין הילדים בלי לשמוע את התוכן שלה? ?
- איך לדעתכם מרגיש יצחק רבין בשיחה? איזה פרטים בתמונה רומזים על כך? ?
- כיצד חשים הילדים? ?
- איך אתם הייתם מרגישים לו ראש הממשלה היה ניגש לשוחח אתכם? ?
- האם הוא מקשיב לילדים? למה לדעתכם הוא משוחח עם הילדים? ?

ב. לימוד בחברותא - דברי חכמים בנחת נשמעים

נחלק לתלמידים דף ללימוד בחברותא (נספח ב'), העוסק בחשיבות סגנון דיבור מתון ורך. הדף מורכב מסיפור מדרשי, פתגם מספר קהלת ושאלות לדיון.

דגשים לפורה:

- ← כדאי להקריא את המקורות בקול רם לפני שנותנים לתלמידים זמן לנהל דיון בחברותא בינם לבין עצמם.
- ← חשוב להדגיש ששיחות בין תלמידי חכמים הן הרבה פעמים טעונות רגש. בית המדרש הוא מרחב של מחלוקת וויכוחים על נושאים בעלי משמעות מעשית לחיים. האתגר המרכזי הוא לקיים ויכוח ולקבל גם אי הסכמה באופן שיאפשר המשך של השיחה ולימוד מתוך שותפות וקירבה. חשוב להדגיש שאין בבית המדרש דרישה להגיע להסכמה או לאחדות דעים, אלא רק ליצור תנאים בהם יהיו דיבור והקשבה של כל השותפים. גם בשעת הלימוד בכיתה אין צורך להגיע להסכמה, אך חשוב שכל אחד ידע מה חושב השותף שלו ללימוד.
- ← בנוגע לפתגם מספר קהלת, כדאי להקדים ולהסב את תשומת ליבם של התלמידים להבדל בסימני הפיסוק, ולעמוד על הבדלי המשמעות שנובעים משינוי הפיסוק.

ג. סיפור בהמשכים - מתינות בדיבור ובלב

נקרא עם התלמידים סיפור שמעמיק את הדיון על מתינות בשיחה ותקשורת מקרבת.

דגשים לפורה:

- ← אפשר לספר את הסיפור בשלושה חלקים, ואחרי כל חלק להזמין מספר תלמידים להמחיש את המשך הסיפור כפי שהם משערים. חשוב לבקש מהם לשים לב לאופן הדיבור של המשתתפים (הסיפור מופיע ברצף בנספח ג' עם שאלות לדיון).
- ← אמנם הסיפור הוא על גברים אך ראוי להקפיד על השתתפות של כלל התלמידות והתלמידים בהמחזת המשך הסיפור.

חלק ראשון:

ערב אחד התכנסו מספר דיינים מהעיר ג'רבה שבצפון אפריקה לקיים דיון חשוב בנוגע לחוקי הקהילה. בלהט הוויכוח החלו חלק מן הדיינים להרים את קולם ולטפוח בתקיפות על השולחן כדי להדגיש את עמדתם.

רק הרב רחמים חויתא הכהן (האדמו"ר מג'רבה) המשיך לשבת במקומו ולהגיב לדברים בסבלנות ובנחת. בכל פעם שדיבר היו כל הדיינים חייבים להרגיע את הרוחות כדי להצליח לשמוע את דבריו.

בשעה מאוחרת בלילה הסתיים הדיון והרב הלך הביתה עם חבריו. תוך כדי הליכה שאל אותו אחד הדיינים הצעירים: "הרב רחמים, אני רואה שבכל יוכוח, בזמן שאחרים מתקשים לשלוט ברגשותיהם, אתה לא כועס ולא צועק. איך אתה מצליח להישאר רגוע?"

הרב רחמים המשיך לצעוד במתינות ולא מיהר לענות.

חלק שני:

אחרי כמה דקות אמר: "אם אצעק את דעתי כולם יקשיבו עכשיו, ויזכרו מה שאמרתי עד מחר בבוקר, אבל האם הם יבינו למה התכוונתי? האם הדברים ייזכרו גם בהמשך? אני חושב שאת דברי הצועקים אנחנו שומעים מהר ושוכחים מהר."

הדיין הצעיר שמח שהרב הגדול ענה לשאלתו והעז לשאול עוד אחת: "הרב, מדוע אתה מצטט בספריך גם את דעת מי שאינו מסכים איתך? האם אינך חושש שהקוראים ישתכנעו דווקא מן הדעה השונה משלך?"

חלק שלישי:

שוב לקח לרב רחמים כמה דקות לענות: "מתינות אינה רק דבר שבקול, אלא גם דבר שבלב. אם אני רוצה שדברי יתקבלו וייזכרו לדורות אני צריך להקשיב היטב למי שלא מסכים איתי, לשקול את דעתו ולנמק את דעתי. וכאשר אני מצטט אותם בספרי אני מראה לכולם שהחלטתי רק אחרי שהקשבתי לאחרים, שקלתי דעות שונות, והסברתי את דעתי! הרי כך אני רוצה שינהגו גם כלפי. לא כן? כך אני מלמד את הקהילה לנהוג בכל החלטה, קטנה כגדולה - להיות מתונים בלב ובקול."

הרב המבוגר והדיין הצעיר המשיכו לצעוד בשקט זה לצד זה. "יום אחד" אמר פתאום הרב בקול מהורהר "הדברים שלי יופיעו רק בתוך ספרים. מילים כתובות לא יכולות לדבר ובטח שלא לצעוק. אם ברצוני שיזכרו את דברי לדורות, כדאי שאני ותלמידי נדע להקשיב בסבלנות גם לרחש של המילים."

את הדברים האחרונים אמר הרב בחיוך והשניים המשיכו ללכת הביתה בשקט מלאי מחשבות.

(מעובד על פי סיפור מאתר חכימא)

ד. ניתוח איורים בנושא תקשורת בין-אישית

האיורים (נספח ד') מדגימים סוגים שונים של שיחה/תקשורת שמתקיימים יום יום סביבנו - תקשורת חיובית ותקשורת בעייתית. הדוגמאות נוגעות במעגלים שונים של החיים. המטרה היא להתבונן על אירועי היום יום ולבחון מתי תקשורת היא חיובית ויעילה, מה מסייע לנו להעביר את המסר, ומה מקשה עלינו להקשיב לאחרים.

דגשים לפורה:

- ← ניתן לחלק את התלמידות והתלמידים לקבוצות, או לזוגות.
- ← אפשר לבקש מהקבוצה להוסיף את המלל של השיחה או לכתוב סיפור על הרקע שקדם לה.

ה. פשיפת סיכום

נבקש מהתלמידים לארגן מפגש (דמיוני או ממשי, בהתאם לכיתה ולתנאים) בהשראת מכתב שמופנה אליהם (נספח ה'). המטרה היא לאפשר מפגש בין אנשים שונים לצורך היכרות ושיחה, ואפשר גם להגדיר פעילות משותפת שתתקיים במהלך המפגש. כל קבוצה תתבקש לנסח את כללי המפגש כך שתאפשר בו תקשורת חיובית ומשמעותית.

דגשים לפורה:

- ← לפני ביצוע המשימה רצוי לקיים דיון מסכם על הקשר בין מערך השיעור לבין יום הזיכרון לרצח רבין.
- ← לאחר הפעילות כדאי לאסוף את הכללים, לזהות את הכללים המשותפים או את אלה שיש לגביהם הסכמה רחבה, לפרסם אותם ואולי אף לאמץ אותם ככללי שיח בכיתה.

איך היה השיעור? **הקליקו לפילוי פשוב**

מקורות ללימוד

נספח א'

בתמיכת

iRep - The Israeli Religious Expression Platform
Jewish Federation of Greater MetroWest NJ

צילומים: לשכת הפרסום הממשלתית

רבי [כנוי לרבי יהודה הנשיא] עשה סעודה לתלמידיו.
הביא לפניהם לשונות רפים ולשונות קשים [מנת בשר].
התחילו בוררים [בוחרים] את הרפים ומניחים את הקשים.
אמר להם: דעו מה אתם עושים!
כשם שאתם בוררים את הרפים ומניחים את הקשים,
כך יהיה לשונכם רך אלו לאלו.

(ויקרא רבה, פרשה לג, דרשה א)

שאלות

- 1 למה עושה המורה סעודה לתלמידיו, לדעתכם?
- 2 מה זה "לשון רכה"?
- 2 למה צורת הדבור של התלמידים בינם לבין עצמם מעסיקה את רבי יהודה?
- 2 איך התלמידים היו רגילים לדבר זה אל זה?
- 2 הציעו שיטות להתוכח בלשון רכה.

דברי חכמים בנחת נשמעים

(קהלת ט', יז)

שאלות

- 1 שימו לב שיש שתי אפשרויות לפסק את הפסוק:
- 1 דברי חכמים, בנחת נשמעים
- 2 מה הכוונה במלים: "בנחת נשמעים"?
- 2 למה כדאי לשמע את דברי החכמים בנחת?
- 2 דברי חכמים בנחת, נשמעים
- 2 אם הדברים לא נאמרים בנחת, האם הדובר (או הדוברים) פחות חכם (או חכמים)?
- 2 איזה פסוק מתאים יותר לכונת המשפט, לדעתכם?

ערב אחד התכנסו מספר דינים מהעיר ג'רבה שבצפון אפריקה לקיים דיון חשוב בנוגע לחקי הקהלה. בלהט הוכוח החלו חלק מן הדינים להרים את קולם ולטפח בתקיפות על השלחן כדי להדגיש את עמדתם. רק הרב רחמים חויתא הכהן (האדמו"ר מג'רבה) המשיך לשבת במקומו ולהגיב לדברים בסבלנות ובנחת. בכל פעם שדבר היו כל הדינים תיבים להרגיע את הרוחות כדי להצליח לשמע את דבריו.

בשעה מאחרת בלילה הסתים הדין והרב הלך הביתה עם חבריו. תוך כדי הליכה שאל אותו אחד הדינים הצעירים: **"הרב רחמים, אני רואה שבכל וכוח, בזמן שאחרים מתקשים לשלט ברגשותיהם, אתה לא כועס ולא צועק. איך אתה מצליח להשאר רגוע?"** הרב רחמים המשיך לצעד במתינות ולא מהר לענות.

אחרי כמה דקות אמר: **"אם אצעק את דעתי כלם יקשיבו עכשו, ויזכרו מה שאמרתי עד מחר בבקר, אבל האם הם יבינו למה התכונתי? האם הדברים יזכרו גם בהמשך? אני חושב שאת דברי הצועקים אנחנו שומעים מהר ושוכחים מהר."** הדין הצעיר שמח שהרב הגדול ענה לשאלתו והעז לשאל עוד אחת: **"הרב, מדוע אתה מצטט בספריך גם את דעת מי שאינו מסכים אתך? האם אינך חושש שהקוראים ישתכנעו דוקא מן הדעה השונה משלך?"**

שוב לקח לרב רחמים כמה דקות לענות: **"מתינות אינה רק דבר שבקול, אלא גם דבר שבלב. אם אני רוצה שדברי יתקבלו ויזכרו לדורות, אני צריך להקשיב היטב למי שלא מסכים אתי, לשקל את דעתו ולנמק את דעתי. וכאשר אני מצטט אותם בספרי, אני מראה לכלם שהחלטתי רק אחרי שהקשבתי לאחרים, שקלתי דעות שונות, והסברתי את דעתי! הרי כך אני רוצה שינהגו גם כלפי. לא כן? כך אני מלמד את הקהלה לנהג בכל החלטה, קטנה כגדולה - להיות מתונים בלב ובקול."**

הרב המבוגר והדין הצעיר המשיכו לצעד בשקט זה לצד זה. **"יום אחד"** אמר פתאום הרב בקול מהרהר **"הדברים שלי יופיעו רק בתוך ספרים. מלים כתובות לא יכולות לדבר ובטח שלא לצעק. אם ברצוני שיזכרו את דברי לדורות, כדאי שאני ותלמידי נדע להקשיב בסבלנות גם לרחש של המלים."**

את הדברים האחרונים אמר הרב בחייו, והשנים המשיכו ללכת הביתה בשקט, מלאי מחשבות.

(מעובד על פי סיפור מאתר חכימא)

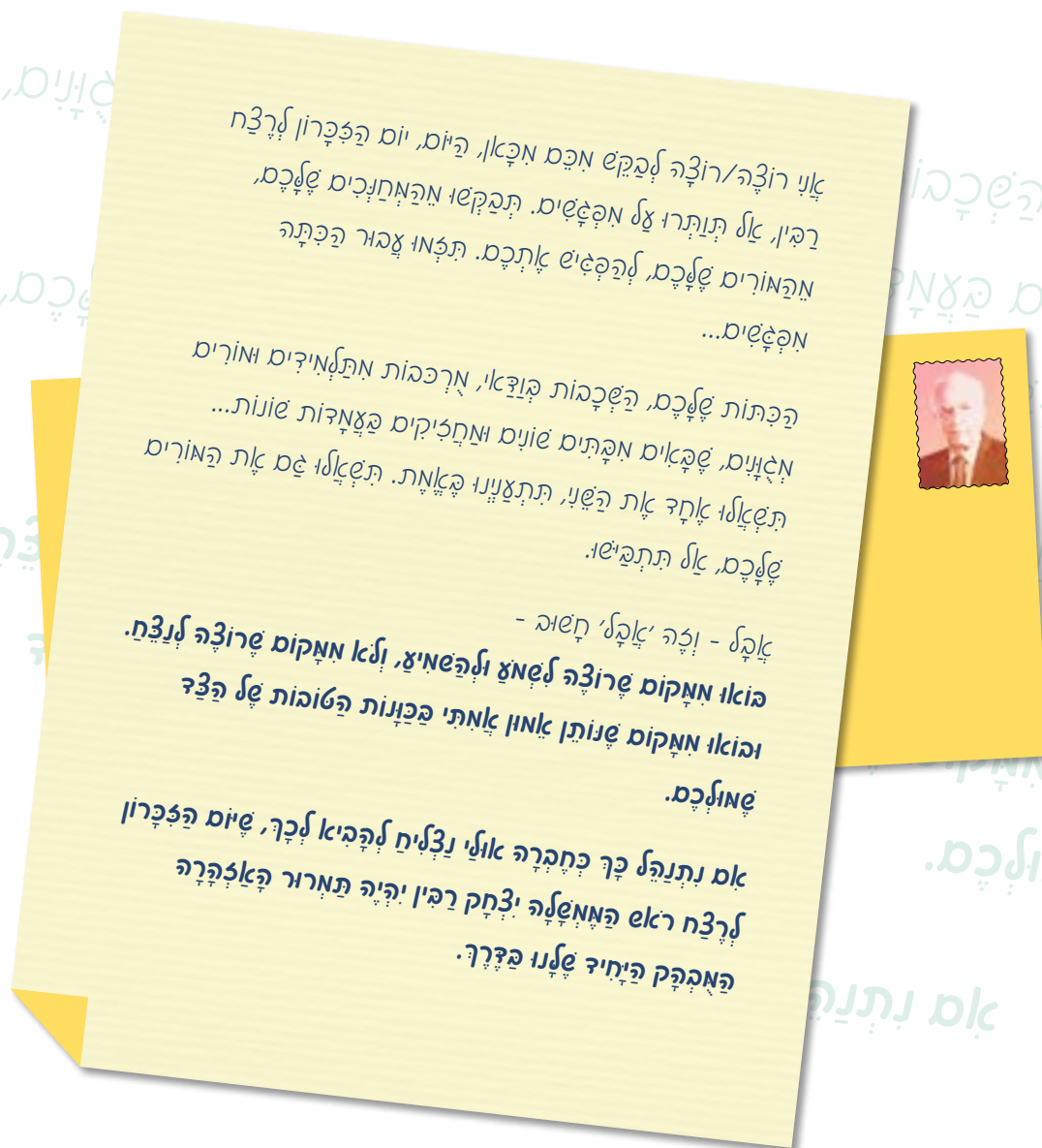
- במה הִיהָ הָאָדְמוֹ"ר מְגֻרְבָּה שׁוֹנָה מִשָּׂאֵר הַחֲכָמִים שְׁסָבִיבוֹ? ?
- לְמָה דְּבָרִים שֶׁנֶּאֱמָרִים בְּצַעֲקוֹת נִשְׁכָּחִים יוֹתֵר מֵהָר? ?
- מָה הַכֹּנֶנָה שֶׁל הָרֵב כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר שֶׁהַמְתִּינוֹת הֵיּא בְּלֵב? ?
- הָרֵב נוֹתֵן מִסְפֵּר עֲצוֹת בְּיַחַס לְנִהוּל תְּקִשְׁרֵת מִשְׁמַעוּתִית עִם אֲחֵרִים. ?
מָה הֵם הַתְּנָאִים לְשִׂיחָה מִשְׁמַעוּתִית לְדַעְתּוֹ?
- מִדּוּעַ יֵשׁ מְקוֹם לְהַקְשִׁיב לְעַמְדַת הַמִּתְנַגְדִּים, וְאֵף לְצַטֵּט אוֹתָהּ וּלְהַגִּיב עָלֶיהָ לְפִי דַעַת ?
הָרֵב רַחֲמִים? מָה דַעְתְּכֶם?
- בְּחֵרוֹ עֲצָה אַחַת שֶׁל הָרֵב מְגֻרְבָּה שֶׁהֵייתֶם מְמַלִּיצִים לְאַמֵּץ גַּם בְּחַיֵּי הַיּוֹם יוֹם שְׁלַכְכֶם? ?

שאלות

- איזה שיחות מתוך איורי השיחות שלפניכם מבטאת שיחה טובה וחיובית בעיניכם? ?
- לאיזה תמונות אפשר לתת את הכותרת "דברי חכמים בנחת נשמעים"? ?
- באיזו תמונה נתן לראות לשון קשה? ?
- כיצד נתן לזהות את מי שבאמת מקשיב בתמונות השונות (תנוחת גוף, הבעות פנים וכדומה)? ?
- בחרו תמונה אחת של תקשרת לא מצלחת והציעו דרכים איך לתקן את המצב. ?

שאלות

1 למה הביקשה הזו נשלחת דוקא ביום הזכרון לרצח רבין?

2 מה ההבדל בין לבוא לשמע לבין לבוא לנצח?

דמינו שאתם מארגנים מפגש בין תלמידים שונים שיש ביניהם גם אי-הסכמות. הציעו שלושה כללים שיאפשרו לכלם להביע את דעתם, לקבל תגובה עניינית מהאחרים ולהשאיר חברים, גם אם לא מגיעים להסכמה. נסו לנסח לפחות כלל אחד שיתבסס על המקורות שלמדנו בשעור הזה.